

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Názov práce: *Vybrané problémy estetiky moderného slovenského výtvarného umenia. Príspevok k estetickým a umelecko-teoretickým pozíciám moderného výtvarno-umeleckého kontextu na území Slovenska*

Autor práce: Mgr. Jana Migašová, PhD.

Oponent: Prof. PhDr. Eva Kapsová, PhD.

Odbor HIK: estetika

Habilitačná práca Jany Migašovej je (výberovo) zameraná na oblasť slovenského výtvarného umenia z medzivojnového obdobia (moderny), ktoré autorka preveruje a nanovo číta cez optiku zvolených estetických, umelecko teoretických, historiografických hľadísk a otázok, prítomných v dostupnej literatúre. Tieto sa zároveň usiluje originálne postaviť a formulovať.

Práca je vystavaná dôsledne systematicky, rozdelená je do štyroch blokov (resp. troch – prvý blok je totiž širším úvodom, autorka tu opisuje metodologické východiská a postoje), ktoré úzko alebo viacmenej sprostredkovane spolu súvisia. Prvá časť je venovaná metodologickým otázkam rozdeleným na prehľad estetických a umenovedných koncepcií, časovo súbežných s umeleckou produkciou medzivojnového obdobia. Za nosné považuje autorka na jednej strane intuitivistické a na druhej strane štrukturalistické metódy. Dokladá, ako práve nové metódy (vedecká analýza a štrukturalizmus) sú prepojené, ba priam podmieňujú modernú umenovedu a podieľajú sa na samotnom prerode konvenčných, realistických, impresionistických, literárne popisných umeleckých stratégií na autonómny moderný (modernistický) výraz.

Autorka prechádza koncepciami Jozefa Poláka, Kálmána Brodányiho, Jana Mukařovského a J. Honzu-Dubnického a dostáva sa až ku kritickému mysleniu Alžbety Güntherovej – Mayerovej. Práca poukazuje na progresívnosť týchto dobových teórií (i kritickej praxe) v čase ich vzniku a tiež na ich aktuálnosť v súčasnosti. Spôsob ako opisovať, charakterizovať umelecké diela a dotvoriť obraz o umelcovi, či období v širšej syntéze, spôsob, ktorý sa zrodil pred trištvrte storočím, je uplatniteľný a živý s menšími či väčšími korekciami i dnes. Autorka v úvode zdôrazňuje svoj osobný vklad do teórie dejín umenia a estetiky dôrazom na

primitivizmus akoby zásadnú štýlotvornú črtu európskych avantgárd, ku ktorým začleňuje slovenské umenie, pokúša sa definovať primitivizujúce tendencie (2019,2021); (to môže byť z nášho pohľadu aj otázne, ak by sa jedna črta, či tendencia generalizovala). Tu (úvod) pracuje najmä s novšími teóriami zahraničných kultúrno- spoločenských koncepcií.

Treba povedať, že autorka vychádza z už uzatvorených (spísaných) reflexií, cituje, parafrázuje a komentuje esteticko- dejepisnú, historiografickú spisbu z pera význačných teoretikov a historikov (I.Ciulisová, I.Mojžišová, Cingerová -Motyková (pojem diskurzu), I.Komanická (I.Máca), Tibor Pichler, J. Sošková (Svätopluk Štúr), Čúzyová (J.H.Dubnický), J. Mukařovský (dielo). Takýto čiastočne nesystematický, či neúplný prehľad je dôkazom lektúry a akribície autorky a postačuje jej na to, aby sa stal predpokladom osobitých úvah, i odvážnych tvrdení o charakte samotného umenia moderny, zhodnocovaného z jej pozícií. Prítomné a zreteľné sú: *autorkin postoj* v pohľade na dejiny *i nároky* na význam umeleckého pohybu, na progresívnosť umenia; autorka hneď v úvode zdôrazňuje zmysel pre politický aspekt umenia a sociálnu funkciu dejepisnej spisby (požiadavky na umenie sú modelované spoločensko politickým hľadiskom autorov- teoretikov a dejepiscov). Autorka na viacerých miestach priznáva hodnotové preferencie, svoj zaujatý, miestami až radikálny postoj; v úvode do tejto historickej problematiky vstupuje deklarácia o *kolektívnom*, či participatívnom *umení*, ako zásadnej črte umenia súčasnosti (čo trochu odvádza pozornosť od merita veci – t.j. umenia obdoba moderny, ktoré touto črtou priamo nedisponovalo, resp. obsiahlo ju na úrovni programov či umeleckých koncepcií, škôl, nie však ako umelecká stratégia). Participatívnosť v zmysle interpretácie znaku (autor- interpret), ako to zrejme mienila autorka, je iným problémom; v texte Jany Migašovej fúzuje tieto dva významy pojmu. K hodnotovým zástojom patrí tiež kritickosť voči ľudáckemu folklorizmu, folklórnemu gýču (odmietnuté „pobenkovskej kohorty maliarskych nasledovníkov Martina Benku“, čo zaznamenal a definoval už Ján Abelovský); ďalej obľuba sociálneho, kritického umenia, príznačná pre tvorbu z okruhu Košickej moderny a jej nasledovníkov. V intencii zdôraznenia zásadných rozdielov (typov) medzivojnovnej umeleckej tvorby formuluje autorka základné opozitum - vidiecko ľudovej estetiky (poetiky), ktorá pohľad na skutočnosť viac deformovala (idealizovala, mýtizovala) a sociálno kritickej estetiky vetvy košického (východoslovenského) okruhu – ukazujúcej akoby pravú (pravejšiu) tvár reality. Pokiaľ prvý typ sa obmedzuje na oblasť maľby, v reflexii druhého typu rozširuje Migašová pozornosť aj na grafiku, tlačené médiá, film a pod.

Toto poznanie je v zhode s aktuálnou spisbou o moderne, ktorú dôsledne a košato obsiahol najmä Ján Abelovský a Katarína Bajcurová (*Pozn.: Ábelovského dejiny sú súpisom presne definovaných štýlových atribútov výtvarnej produkcie jednotlivých autorov, s náznakom ich miesta (hierarchie) vo vývine, vývin k modernejšiemu a autonómnej výrazu je kritériom kvality a toto kritérium je citeľné v podtexte – metóde súčasnej umenovednej spisby, ktorej zásadný tón udal Ján Ábelovský. Po Várošovi nový, zásadne korigovaný kánon slovenských dejín, akcepoval aj tvorbu „neslovenských“ autorov*).

Zvýraznenie dvoch pólov (polôh) je možné a je namieste, avšak situácia moderny, či medzivojnového umenia je iste rozmanitejšia a zložitejšia, ako dovoľuje argumentovať vymedzený priestor habilitačnej práce; potrebný je komplexnejší pohľad, aby opäť nedochádzalo k tendenčnosti, ku skresleniu a k „nespravodlivým“ dejinám (dejepisu, dejepisectvu). Vcelku je však tento vydeľujúci postoj Jany Migašovej prijateľný a v podstate aj nepopieraný slovenskou umenovedou.

Výraznou témou habilitačnej práce je prepojenie diskurzov moderny, folklóru a folklorizmu; na ľudovosť sa nahliada kriticky ako na nástroj *populizmu*; samotná ľudová tvorba sa v umení a kultúre nadhodnocuje, glorifikuje a chápe sa ako nástroj budovania národnej identity v pomerne mladom štáte (ČS), k čomu sa habilitantka stavia kriticky. Jana Migašová sa stotožňuje s myšlienkou etnografky Oľgy Danglovej, že „slovenský politický diskurz moderny je charakteristický etnickým populizmom“. Tento pojem je pre habilitantku produktívny a inšpiratívny. Migašová zdôrazňuje túto črtu kriticismu, ktorá je prítomná v pojednaniach o umení a kultúre, spracovaných dejepiscami (Pavol Fodor, J. Ábelovský, I. Mojžišová), v druhom bloku práce autorka náležito premieta súvislosť vzťahu ľudového remesla a umenia nastupujúcej moderny, charakterizuje črtu (platformu) primitivizmu. Autorka porovnáva a prepája staršie dobové náhľady na funkciu folklóru (Fodor, Wagner) s novšími komentármi (Mojžišová, Danglová). K zaujímavým pasážam práce (s.74) patrí doloženie priameho vplyvu, impulzov, a inšpirácií ľudovosti pre modernistov, ich stretnutie s ľudovým živlom („slovenský šok“) prostredníctvom návštevy vidieka, atď. (napr. Bazovský v r. 1930). *Ľudovosť* ako výrazovú estetickú kategóriu autorka zhodnocuje ako teoretickú platformu pre moderný prejav (s.82). Upozorňuje však, že ľudovosť je potrebné chápať v dvoch opozitných naráciách – jednak vo vzťahu k vidieckym (folklórnym) motívom a jednak vo vzťahu k mestskej, *proletárskej ľudovosti*, v zmysle kolektívneho, avantgardného ľavicového živlu (ľud na vidieku/ pracujúci ľud, robotnícky proletariát).

2/ V texte uvádzate kritiku voči povrchným textom (spisbe) o umení moderny, plným floskúl a fráz. Mohli by ste uviesť, aké publikácie, či texty ste mali na mysli?

Odporúčanie

Habilitačnú prácu Mgr. Jany Migašovej, PhD. odporúčam na obhajobu a po úspešnej obhajobe a habilitačnej prednáške **odporúčam** udeliť vedecko-pedagogický titul „*docent*“.

5.1.2022